

حقوق محیط زیست شهری و قوانین مرتبط با آن

مسیح بهنیا

استادیار، گروه آموزشی حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، بوئین زهرا، ایران.

مریم آمدی

دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی، تهران، ایران.

حمیده عبدی

دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی، تهران، ایران.

چکیده

حقوق به مجموعه بایدها و نبایدهایی گفته می شود که تنظیم کننده روابط اشخاص در جامعه و تامین کننده نظم و امنیت است. قانون مجموعه قواعد و مقرراتی است که از طرف مقامات صالحه وضع و اعلام می شود و موضوع آن شامل حقوق و تکالیف افراد بشر می شود. محیط زیست به تمام محیطی اطلاق می شود که همه موجودات زنده از جمله انسان به طور مستقیم و غیر مستقیم به آن وابسته است و زندگی و فعالیت های او در ارتباط با آن قرار دارد و محیط زیست شهری یکی از پایه های زندگی انسان در شهرها بوده است. اهداف پژوهش آشنایی هرچه بیشتر با قوانین محیط زیست شهری در جهت ارتقاء زندگی شهروندان و نیز حفظ و نگهداری محیط زیست است. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی می باشد. در نتایج یافت شده مشاهده می شود که عدم آگاهی مردم نسبت به مسائل محیط زیست یکی از اصلی ترین علل تخریب و آلودگی های محیط زیست هستند به طوری که بدون افزایش سطح آگاهی های مردم در زمینه حفاظت از محیط زیست، افراد نمی توانند امیدی به بهبود وضعیت زیست محیطی جامعه داشته باشند.

کلمات کلیدی: حقوق، قانون، محیط زیست، محیط شهری

۱- مقدمه

- بیان مساله

حقوق مجموعه امتیازات ویژه‌ای است که برای افراد و یا گروه‌ها در نظر گرفته شده است و معنای قانون در لغت نامه فارسی به معنای رسم، قاعده، روش و آیین استفاده می‌شود. همچنین محیط زیست آن محیطی است که کلیه موجودات زنده اعم از انسان، حیوان، گیاه و عوامل محیطی شامل خاک، آب، نور، هوا در ارتباط متقابل با یکدیگر زیست می‌کنند. محیط زیست شهری به مفهوم تلقی شهر به عنوان محصول تعاملات دائمی هر سه بعد طبیعی، اجتماعی - اقتصادی و انسان ساخت در زیست کره است.

- اهمیت موضوع

در این تحقیق ابتدا به بررسی مفهوم حقوق و قانون و در نهایت به بررسی محیط زیست و محیط زیست شهری و حقوق و قوانین مرتبط با آن پرداخته شده است و سعی بر آن شده تا با به کارگیری راه‌ها و روش‌های قانونی در احقاق حقوق محیط زیست شهری و قوانین مرتبط با آن گام‌های موثری برداشت.

- ادبیات پژوهش

۱- گاتشال، جاناتان، ۱۳۹۷، حیوان قصه‌گو، ترجمه عباس مخبر، تهران، انتشارات مرکز

پیش از پیدایش حقوق در جوامع ابتدایی مفاهیمی چون اسطوره بر زندگی مردمان چیره بوده است.

۲- موسوی، سید فضل الله، چرایی تصویب یک قانون و زمان مناسب آن، مجموعه مقالات همایش یک صدمین سال قانونگذاری، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۵، ۲۲

قانون در اصطلاح حقوق، در دو معنای عام و خاص به کار می‌رود. در مفهوم عام قانون هر نوع قاعده حقوقی است که به صورت گزاره‌های مکتوب به وسیله یک مقام صلاحیت دار اعم از قوه مقننه و غیر آن همچون مجلس موسسان هیئت دولت یا هر یک از وزیران وضع می‌شود.

۳- پورهاسمی، سید عباس، بهاره، ارغند، ۱۳۹۶، حقوق بین‌الملل محیط زیست، تهران، نشر دادگستر

شورای اروپا در بند ۱۳ ماده ۲ کنوانسیون مسئولیت مدنی محیط زیست را اینگونه تعریف می‌کند: منابع طبیعی جاندار و غیر جاندار مانند آب، هوا، خاک، جانوران، گیاهان و واکنش‌های بین عوامل مشابه و دارایی‌هایی که بخشی از میراث فرهنگی هستند و به عنوان ویژگی خاصی از محیط به شمار می‌آیند.

- اهداف تحقیق

۱- تبیین مفهوم حقوق

۲- تبیین مفهوم محیط زیست شهری

- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی - آشنایی با حقوق و قوانین مرتبط با محیط زیست شهری باعث حفظ حقوق محیط زیست شهری می‌شود

فرضیه فرعی - حمایت از حقوق محیط زیست شهری و قوانین مرتبط با آن امری فراگیر و همگانی می‌باشد و تمامی انسان‌ها به صرف انسان بودن می‌بایست در این امر خطیر همراه باشند.

۲- روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد.

۳- یافته‌ها

برخی محیط زیست را «فضایی با تمامی شرایط فیزیکی و بیولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و غیره که همه موجودات زیست کننده در آنها را شامل می‌شود و مجموع روابط بین آنها را در بر می‌گیرد» تعریف کرده‌اند. در تعریفی دیگر الکساندر کیس معتقد است: «مجموعه‌ای از عوامل طبیعی و انسانی و عناصری که به طور متقابل با یکدیگر مرتبط بوده و بر تعادل زیستی و کیفیت حیات، سلامتی بشر، میراث فرهنگی و تاریخی و چشم انداز اثر می‌گذارد.

۴- مفهوم حقوق

حقوق جمع حق و حق در علم حقوق به معنی انتخاب، قدرت و اراده، امتیاز و منفعت بیش از دیگر معانی مورد توجه قرار گرفته است. در این میان حقوقدانان مسلمان حق را بیشتر به امتیاز و اختیار (انتخاب، قدرت و اراده) تعریف کرده‌اند. اما بین حقوقدانان و فیلسوفان حقوق غربی معانی اختیار (انتخاب، قدرت و اراده) و منفعت (سود) بیشتر رایج است. و همچنین مجموعه مقررات حاکم بر روابط اجتماعی را شامل می‌شود. حقوق در این معنا به مجموعه بایدها و نبایدهایی گفته می‌شود که تنظیم کننده روابط اشخاص در جامعه و تامین کننده نظم و امنیت است و دولت ضمانت اجرای آن را به عهده دارد. مفهوم حقوق در این معنا، معادل واژه قانون در زبان عربی است و نیز واژه حقوق به دانشی گفت می‌شود که به تحلیل و بررسی قواعد و مقررات حاکم بر روابط اجتماعی و سیر تحولات آن می‌پردازد. به بیان دیگر مقصود از حقوق در این کاربری، علم حقوق است. (بهنیا و همکاران، ۱۴۰۲)

حقوق قاعده الزام آور است که به منظور نظم و استقرار عدالت بر زندگی اجتماعی انسان حکومت می‌کند و اجرای آن از طرف دولت تضمین شده است. (کاتوزیان، ۱۳۹۲) و گاهی حقوق به معنای عدالت به کار رفته است در این معنا حقوق عبارت است از مجموع قوانینی که از نظام جهان یا طبیعت انسان ناشی شده و آنچه را که عدالت است مشخص می‌کند. (کاتوزیان، ۱۳۷۷)

البته برخی دیگر از حقوقدانان داشتن ضمانت اجرا را ضروری نمی‌دانند. (ضیایی بیگدلی، ۱۳۹۴)

همچنین حقوق مجموعه امتیازات ویژه‌ای که برای افراد و یا گروه‌ها در نظر گرفته شده است. (دانش پژوه و خسروشاهی، ۱۳۷۸)

پیش از پیدایش حقوق در جوامع ابتدایی مفاهیمی چون اسطوره بر زندگی مردمان چیره بوده است. (گاتشال، ۱۳۹۷)

۵- مفهوم قانون

ریشه کلمه «قانون» را، نوموس^۱ یونانی دانسته اند که از راه زبان سریانی وارد زبان عربی شده است. معنای اولیه و اصلی قانون به معنی خط کش بوده که به تدریج در عرف به معنای قاعده استفاده شده و آنگاه در اروپا به معنای شریعت کلیسایی به کار رفته است. (محمصانی، ۱۳۵۸)

معنای دیگر قانون در لغت نامه فارسی به معنای رسم، قاعده، روش و آیین استفاده می‌شود. (معین، ۱۳۷۱)

¹ Nomos

قانون مجموعه قواعد و مقرراتی است که از طرف مقامات صالحه وضع و اعلام می شود و موضوع آن شامل حقوق و تکالیف افراد بشر می شود. مدلول قانون، التزام یا اذن یا اباحه بوده و غایت آن ایجاد نظم و ترتیب در اعمال و اقوال و روابط افراد و اجتماعات و جلوگیری از خودکامگی و زورگویی و نفاق و جنگ است. (علی پاشا، ۱۳۴۸)

قانون در اصطلاح حقوق، در دو معنای عام و خاص به کار می رود. در مفهوم عام قانون هر نوع قاعده حقوقی است که به صورت گزاره های مکتوب به وسیله یک مقام صلاحیت دار اعم از قوه مقننه و غیر آن همچون مجلس موسسان هیئت دولت یا هر یک از وزیران وضع می شود. (موسوی، ۱۳۸۵)

قانون در مفهوم خاص به آن بخش از قواعد حقوقی اطلاق می شود که از سوی قوه مقننه و با تشریفات خاص وضع می شود. (کاتوزیان، ۱۳۷۸)

و اگر مرجع وضع و صدور قانون را نادیده بگیریم، به مفهوم وسیع تری از قانون می رسیم: قاعده الزامی برای رفتار شهروندان که اجرای آن از طرف دولت تضمین شده باشد. (کاتوزیان، ۱۳۷۵)

پیداست که قانون به معنای مصوبات پارلمان مفهومی جدید است و در ایران باستان سابقه ندارد. بنابراین در جستجوی واژه ای برای قانون در ایران باستان باید آن را به معنای دوم یعنی «قاعده ای برای رفتار» در نظر بگیریم. البته تعریف دقیق تر قانون مستلزم ذکر عناصر دیگری مانند الزام آور بودن، داشتن ضمانت اجرا، ارتباط با امور اجتماعی نیز است. (هارت، ۱۳۹۶)

۶- تاریخچه قوانین زیست محیطی در ایران

اولین قانون ثبت شده در ایران با نام قانون شکار در تاریخ ۴ اسفند ۱۳۳۵ به ثبت رسیده است. در سال ۱۳۴۶، سازمان شکاربانی و نظارت بر صید جایگزین قانون شکار ایران شد و بدین ترتیب، اولین دستگاه مستقل دولتی برای نظارت بر مسائل زیست محیطی کشور شکل گرفت. در همان سال آیین نامه اجرایی قانون شکار و صید مشتمل بر شش فصل و ۳۶ ماده طبق تصویب نامه مورخ ۹/۱۰/۴۶ به تصویب هیئت وزیران رسید که در آن تشکیلات سازمان، مقررات مربوط به شکار و تکثیر و پرورش و خرید و فروش حیوانات وحشی و امور مربوط به مناطق سازمان در آیین نامه مذکور مشخص شده است. مروری اجمالی بر سیر تصویب و تحولات قوانین مرتبط با محیط زیست نشان می دهد که از سال ۱۳۰۷ که اولین مواد قانونی مربوط به شکار در قانون مدنی ایران گنجانیده شد تا سال ۱۳۵۰ که سازمان شکاربانی و نظارت بر صید به سازمان حفاظت محیط زیست تغییر یافت و پیشگیری و ممانعت از اعمالی که به آلودگی یا تخریب محیط زیست منجر شود به این سازمان واگذار شد. جملگی قوانین مصوب به نحوی با شکار و صید و ماهیگیری مرتبط بوده است؛ به عبارت دیگر، تا سال ۱۳۵۰، فقط در مورد حیوانات شکاری کشور قانون وضع شده است.

در سال ۱۳۵۳، سازمان محیط زیست پس از تصویب قانون ۲۱ ماده ای حفاظت و بهسازی محیط زیست که البته آیین نامه اجرایی آن در اسفند ۱۳۵۴ به تصویب رسید اختیارات و صلاحیت های قانونی نسبتاً وسیع به دست آورد. پس از آن نیز بنا به مورد قوانینی تصویب شده است که به نحوی به حفاظت محیط زیست مربوط می شده اند که از جمله قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا (۱۳۵۴)، قانون شکار و صید (۱۳۵۳)، مواد ۱۰۴ و ۱۰۵ برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۷۹)، تبصره های ۸۱، ۸۲ و ۸۳ قانون برنامه دوم (۱۳۷۳)، بسیاری آیین نامه های اجرایی و در راس همه آنها اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۸) قرار دارد. بررسی قوانین مرتبط با محیط زیست در ایران حاکی از فقدان مجموعه ای واحد، جامع و کل نگر در مورد محیط زیست، چگونگی بهره گیری از منابع طبیعی، روش ها و الگوها و روند حفاظت از محیط زیست، نحوه برخورد با خاطیان، چگونگی تشویق جامعه، وظایف سازمان ها و تشکیلات خصوصی و دولتی در زمینه حفاظت از محیط زیست و سایر مسائل مرتبط با آن است. مروری بر مجموعه قوانین زیست محیطی ایران نیز به وضوح گویای این امر است. این در حالی است که در بسیاری از موارد در قالب طرح ها کمیت و به خصوص مسائل و توجیهات اقتصادی و آن هم توجیه اقتصادی کوتاه مدت و همچنین، بخش نگرانی حرف اول را می زند و به این ترتیب، جایی برای نظرها و آرای زیست محیطی باقی نمی ماند. (تقی زاده، ۱۳۸۱)

همچنین برای نخستین بار در سال ۱۳۵۴ در آیین نامه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹ کمیسیون‌های مجلسین وقت صدور پروانه تاسیس هر نوع کارخانه و کارگاه جدید و توسعه تغییر کارخانجات و کارگاه‌های موجود موکول به رعایت مقررات و ضوابط حفاظت و بهسازی محیط زیست شد. البته در این زمان عملاً و فقط یک مبحث از ارزیابی زیست محیطی یعنی استقرار (که از مباحث اساسی و عمده آن نیز می‌باشد) ملاک عمل قرار گرفته و رعایت می‌شد و دامنه آن، بررسی و رعایت مقررات و ضوابط زیست محیطی یا ارزیابی موضوع از جهت تعیین محل استقرار کارخانجات، کارگاه‌ها و یا نهایتاً توسعه و تغییر محل کارخانجات بود.

در حال حاضر در ایران قوانین، مقررات و مصوباتی در زمینه ارزیابی اثرات زیست محیطی وجود دارد که برخی از این مقررات مستقیماً و صراحتاً ناظر بر الزام جریان طرح‌های عمرانی و توسعه‌ای که انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی می‌باشند و برخی مقررات دیگر هرچند صراحتاً به موضوع ارزیابی زیست محیطی اشاره ندارد ولی به شکل دیگر و با مفهومی مشابه و یا به علت اینکه جنبه پیشگیرانه دارد، مطرح می‌باشد و می‌توان آنها را معادل مقررات ارزیابی اثرات زیست محیطی تلقی نمود. بررسی قوانین ارزیابی اثرات زیست محیطی، بر اساس طبقه‌بندی کلی قوانین و مقررات کشور بر مبنای قوانین، آیین نامه‌ها و مصوبات هیات وزیران و شورای عالی حفاظت محیط زیست صورت می‌گیرد. (دبیری و کیانی، ۱۳۸۶)

۷- مفهوم محیط زیست و محیط زیست شهری

شورای اروپا در بند ۱۳ ماده ۲ کنوانسیون مسئولیت مدنی محیط زیست را اینگونه تعریف می‌کند: منابع طبیعی جاندار و غیر جاندار مانند آب، هوا، خاک، جانوران، گیاهان و واکنش‌های بین عوامل مشابه و دارایی‌هایی که بخشی از میراث فرهنگی هستند و به عنوان ویژگی خاصی از محیط به شمار می‌آیند. (پورهاشمی، ارغند، ۱۳۹۴)

محیط زیست آن محیطی است که کلیه موجودات زنده اعم از انسان، حیوان، گیاه و عوامل محیطی شامل خاک، آب، نور، هوا در ارتباط متقابل با یکدیگر زیست می‌کنند. (انصاریان، ۱۳۹۸)

محیط زیست به معنای امروزی آن اصطلاحی نو و تازه معرفی می‌گردد. که از دهه ۶۰ میلادی کاربردی پیوسته پیدا کرده است. از نظر لغوی مکانی برای زندگی و زیستن معنی است که از محیط زیست به ذهن متبادر می‌شود و در میان عامه عموماً محیط زیست و حیات وحش مترادف در نظر گرفته می‌شود در حالی که حیات وحش بخشی از محیط زیست است. (رضایی، ۱۳۹۷)

محیط زیست تعاریف مختلفی و متعددی دارد که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌کنیم. در جایی آمده است که «محیط زیست مجموعه‌ای بسیار عظیم و در هم پیچیده از عوامل گوناگونی است که بر اثر یک روند و تکامل تدریجی موجودات زنده و اجزای سازنده سطح زمین به وجود آمده است و بنابراین بر فعالیت‌های انسان تاثیر گذاشته و از آن متاثر می‌گردد» (پورهاشمی و همکاران، ۱۳۸۹)

برخی محیط زیست را «فضایی با تمامی شرایط فیزیکی و بیولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و غیره که همه موجودات زیست کننده در آنها را شامل می‌شود و مجموع روابط بین آنها را در بر می‌گیرد» تعریف کرده‌اند. در تعریفی دیگر الکساندر کیس معتقد است: «مجموعه‌ای از عوامل طبیعی و انسانی و عناصری که به طور متقابل با یکدیگر مرتبط بوده و بر تعادل زیستی و کیفیت حیات، سلامتی بشر، میراث فرهنگی و تاریخی و چشم انداز اثر می‌گذارد.

همچنین از نظر دانشنامه مریام وبستر، محیط زیست عبارت است از: «مجموعه عوامل جسمی، شیمیایی، طبیعی، مانند آب و هوا، خاک، موجودات زنده، که بر روی موجودات زنده و غیر زنده عمل کرده و در نهایت شکل و بقای آن را تعیین می‌کنند. همچنین، محیط زیست، جمع شرایط طبیعی، اجتماعی و فرهنگی است که بر زندگی یک فرد یا جامعه تاثیر می‌گذارد. (بابایی مهر، ۱۴۰۱)

برخی نیز گفته‌اند: «هیچ متن حقوقی که محیط زیست را به صورت جامع و مانع تعریف کرده باشد وجود ندارد و قوانینی که در این باره وضع شده‌اند تعریفی از آن نکرده‌اند، بلکه در آنها از محیط زیست در رابطه با سه عنصر طبیعت، منابع طبیعی و شهر و مناظر سخن گفته شده است». (نجفی، ۱۳۹۹)

در یک جمع‌بندی از تعریف‌های فوق باید گفت: محیط زیست به تمام محیطی اطلاق می‌شود که همه موجودات زنده از جمله انسان به طور مستقیم و غیر مستقیم به آن وابسته است و زندگی و فعالیت‌های او در ارتباط با آن قرار دارد. (علی دادی شمس آبادی و همکاران، ۱۳۹۸)

به دیگر سخن، محیط زیست مجموعه عوامل جاندار و بی‌جان است که در فضای مشخص و در زمانی معین وجود زنده را تحت تاثیر قرار می‌دهند. (پیری و شاه محمدی، ۱۴۰۱)

در محیط زیست شهری شهر به عنوان محصول تعاملات دائمی سه بعد طبیعی، اجتماعی، اقتصادی را در بر می‌گیرد. در واقع محیط زیست شهری را می‌توان یکی از پایه‌های اصلی زندگی شهروندان در شهرها دانست که بدون در نظر گرفتن محیط زیست شهری باید در انتظار دیدن مخاطرات زیستی بود.

نکته حائز اهمیت این می‌باشد که در طراحی فضاهای شهری ایران رویکرد زیست محیطی همواره مورد غفلت و فراموشی قرار گرفته است. لیکن مسائل کلان محیط زیست شهری در سال‌های اخیر مورد توجه سیاستگذاران قرار گرفته‌اند ولی مسائل زیست محیطی در مقیاس خود چندان مورد اهمیت قرار نگرفته است. (عمادالدین، ۱۳۹۸)

در مجموع می‌توان گفت محیط زیست شهری را می‌توان محیطی دانست که متشکل از اجزا و عناصر مختلفی همچون منابع، فرایندها و تاثیرات مربوط به جوامع گیاهی و حیوانی، حیات انسانی و... بوده است. (حیدری و همکاران، ۱۳۹۵)

۸- تاثیر اقدامات سازمان ملل بر افزایش توجه به مسائل زیست محیطی

اگرچه بیشتر مردم، سازمان ملل متحد را با مسائل صلح و امنیت مربوط می‌دانند اما بخش عظیم منابع این سازمان در حقیقت به پیشبرد وعده منشور ملل متحد در زمینه ترویج و حمایت از معیارهای عالی‌تر زندگی، اشتغال کامل، شرایط پیشرفت، توسعه اقتصادی و اجتماعی اختصاص یافته است.

تلاش‌های سازمان ملل به شدت بر زندگی و رفاه میلیون‌ها نفر در سراسر جهان تاثیر گذاشته است. این سازمان بر اساس ۸ هدف توسعه اعلامیه هزاره، دولت‌ها را موظف می‌سازد برای مبارزه با فقر، بی‌سوادی، گرسنگی، عدم وجود امکانات آموزش و پرورش، نابرابری جنسیتی، مرگ و میر کودکان و مادران، بیماری و نابودی محیط زیست دست به دست هم بدهند و برای ریشه کن کردن آنها بیشتر کار بکنند.

به خصوص در نشست مونتری و ژوهانسبورگ بر هدف هشتم توسعه هزاره (محیط زیست) تاکید خاص شده است و از کشورهای ثروتمند خواسته شده که بدهی‌های کشورهای فقیر را ببخشند و کمک به آنها را افزایش دهند تا امکان دسترسی عادلانه آنها به بازارها و فن آوری‌ها فراهم شود. بخشی از برنامه‌های سازمان ملل که با شعار «محیط زیست برای توسعه» فعال است، می‌کوشد به حل مسائلی کمک کند که دولت‌ها به تنهایی قادر به غلبه بر آنها نیستند که یکی از راهکارهای آن ایجاد زمینه اجماع و انعقاد قراردادهای بین‌المللی است. برای انجام این کار تلاش می‌شود تا مشارکت تجارت و صنعت، جوامع علمی و دانشگاهی، سازمان‌های غیردولتی، گروه‌های محلی و سایرین را در تحقق توسعه پایدار افزایش دهد. (احدیان، ۱۳۸۸)

۹- تاثیرات اقدامات جهانی و ملی بر توجه به مسائل زیست محیطی از سوی مدیران شهری

بر اساس آنچه گفته شد اقدام‌های بین‌المللی موثر بر تصمیم‌گیری‌های توسعه جوامع و به تبع آنها حکومت‌های ملی و مدیریت‌های شهری از اجزای مهم در چرخه تعامل انسان با محیط زیست خود می‌باشند. از سوی دیگر ایجاد توازن بین کیفیت محیط زیست و

استفاده از منابع، یکی از عناصر اساسی توسعه پایدار و چیزی بیش از حمایت و حفاظت محیط زیست است. تداوم اکولوژیک، بازدهی اقتصادی و عدالت اجتماعی سه اصل خدشه ناپذیر توسعه پایدار زیست محیطی هستند که مکمل یکدیگرند. برنامه‌ریزی زیست محیطی با در نظر گرفتن ماهیت توسعه پایدار باید این سه اصل را با هم به حساب آورند که این امر یکی از مهم‌ترین وظایف برنامه ریزان جوامع و مدیران شهری است.

یک جامعه می‌تواند به لحاظ مادی ثروتمند شود، اما در عین حال، از نظر کیفیت زندگی و فرهنگی خود فقیرتر گردد. توسعه پایدار، توسعه‌ای ماهیتاً چند بعدی است که قابل تقلیل به هیچ یک از این ابعاد نیست و وظیفه اصلی مدیریت شهری در قبال آن، تلاش برای تحقق هرچه بیشتر جنبه‌های مختلف آن می‌باشد.

تأمین شرایطی که عدالت محیطی را در جوامع شهری، هم در عرض زمان و هم در طول زمان، پوشش دهد، تنها در چهارچوب انگاره‌های اندیشه توسعه پایدار شهری ریشه در اندیشه‌های مدیرانی جای دارد که در برابر تنگناها و محدودیت‌های محیطی و اجتماعی، تصمیم‌گیری‌های صحیح داشته باشند.

در تصمیم‌گیری‌های جهانی بعضی از جنبه‌های مهم مسائل محیط زیست که از مشکلات شهرنشینی ناشی می‌شد اما کل جامعه بشری و کره زمین را تهدید می‌کرد به طور جدی مطرح شده است و به صورت مستقیم لزوم توجه مدیریت شهری به آنها را آشکار ساخته است که برخی از آنها مواردی نظیر: انتشار گازهای گلخانه‌ای، انواع آلودگی‌ها، شرایط نامطلوب زندگی زاغه‌نشینان، رشد فزاینده جمعیت شهری، نابودی و تخریب مرغوب‌ترین اراضی حومه‌ها و... را شامل می‌شود. در این میان توجه ویژه مدیریت شهری و تأثیرات مهم توسعه با توجه به اقدامات همه جانبه سازمان‌های بین‌المللی ضروری است و حاکی از لزوم توجه هرچه بیشتر تصمیم‌گیران محلی به آن می‌باشد. (احدیان، ۱۳۸۸)

۱۰- حق بر محیط زیست سالم

یکی از حق‌های بنیادین بشر که به عنوان یکی از حق‌های اصلی انسان به حساب می‌آید حق داشتن محیط زیست سالم می‌باشد که به تبع نگهداری از این حق یکی از وظایف بشریت می‌باشد. صیانت از بهداشت و سلامت انسان نیازمند اشتراک مساعی جهانی است. از دیدگاه حقوق بین‌الملل با توجه به اعلامیه‌های ارزشی استکهلم، ریو، ژوهانورگ و سایر عهدنامه‌های زیست محیطی مفهوم حق از جمله حق بر محیط زیست به مانند سایر مفاهیم اخلاقی از قبیل عدالت، تجربه حیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی انسان‌ها در جامعه انسانی است. در ماده ۱۴ و ۱۵ میثاق بین‌المللی حقوق همبستگی مطرح شده است که: هر انسانی حق داشتن محیط زیست سالم و متعادل از نظر زیست محیطی و نیز فراهم بودن بستر برای توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حقوقی را باید دارا باشد. چرا که حق بر محیط زیست سالم نقش بسیار مهمی را در تضمین سلامت زندگی انسان عاری از آلودگی خواهد داشت.

نکته حائز اهمیت این می‌باشد که مفهوم محیط زیست پیوند عمیقی با مفهوم حقوق بشر دارد چرا که حقوق بشر تاکید کننده نیازها و مطالبات ذاتی و فطری انسان است و هرگونه نقض در حوزه حق به محیط زیست آثار کاملاً مستقلاً بر سایر حقوق انسان همچون حق بنیادین حیات، سلامت، درمان و... خواهد داشت. (خسروی، ۱۳۹۵)

حق بر محیط زیست سالم به عنوان یک حق اساسی و بنیادین جای خود را در مجموعه حقوق بشر باز کرده است. به عنوان مثال در قانون اساسی نیجریه حق بر محیط زیست به عنوان یک حق فردی و در چارچوب حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته است. در بخش یک اصل ۳۳ قانون اساسی آمده است که همه افراد دارای حق زندگی هستند این حق به مفهوم حفاظت از حقوق شهروندان در برابر تخریب و تنزل محیط زیست است. محاکم نیجریه نیز هرگونه تخریب و آسیب رسانی به محیط زیست را تخلف از حقوق بشر محسوب می‌کنند. حمایت از محیط زیست به ویژه در مناطق نفت خیز مورد توجه قرار گرفته است. (Okonmah, 1997)

۱۱- چالش‌های مدیریت شهری در تحقق حقوق زیست محیطی شهروندان

در ایران سازمان‌های مختلفی در حوزه محیط زیست به فعالیت می‌پردازند که برخی از آنها از جمله سازمان محیط زیست و شهرداری، اعمال حقوقی، فنی و اجرایی زیست محیطی را به طور مستقیم در شرح وظایف خود دارند. لذا شهرداری از اصلی‌ترین متولیان حفظ محیط زیست شهری می‌باشد. از مهمترین چالش‌های مدیریت شهری در حوزه محیط زیست می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- تعدد قوانین زیست محیطی

یکی از اصلی‌ترین معضلات نظام حقوقی ایران در حوزه محیط زیست فقدان قانون جامع محیط زیست می‌باشد. چرا که محیط زیست از موضوعاتی است که به خاطر در برداشتن موضوعات فنی و تخصصی نیازمند قانونی واحد، مستقل و منسجم می‌باشد. وجود قوانین متعدد، پراکنده و در لابه لای دیگر قوانین از جمله: قانون مجازات اسلامی، قانون هوای پاک، قانون مدیریت پسماند، قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست و...، باعث سردرگمی مجریان، شهروندان، قضات و سایر نهادهای ذربط گردیده و از ضمانت اجرای قوانین می‌کاهد. در صورتی که یک قانون واحد، دارای اهداف مشخص و روح واحدی بوده و باعث عدم پراکندگی برنامه‌ها و عدم تعارض قوانین در این حوزه می‌گردد. (کوشکی، ۱۳۸۸)

۲- فقدان مدیریت واحد شهری

از مهمترین مشکلات مدیریتی و زیست محیطی شهرها، توزیع وظایف در بین نهادها و سازمان‌های مختلف و گاهاً تداخل وظایف و عملکرد آنها می‌باشد که باعث بروز مشکلات بسیاری در سیاستگذاری، هماهنگی و اجرای تکالیف قانونی نهادهای مختلف می‌گردد و حتی فراتر از این گاهی منجر به نادیده گرفتن قانون و عدم اجرای تکالیف مقرر توسط نهادهای ذی ربط با تصور مسئول بودن دیگر نهادها می‌شود. (مولوی، فنی، ۱۳۸۸)

۳- فقدان ضمانت اجرای مناسب قوانین و مقررات زیست محیطی

قوانین وقتی کارایی دارند که از ضمانت اجرای قوی و بازدارنده برخوردار باشند. به نظر می‌رسد قوانین زیست محیطی ایران به دلایلی بازدارندگی لازم را ندارند بیشتر به تعهدات اخلاقی می‌مانند تا قانون. یکی از آن دلایل را می‌توان در تعدد نهادهای مسئول و تداخل وظایف آنها مشاهده کرد که ممکن است منجر به عدم جدیت لازم در کشف و رسیدگی به جرائم زیست محیطی از طرف آنها گردد و هر یک، دیگری را مسئول رسیدگی به تخلفات احتمالی بدانند. دلیل دیگر اینکه قوانین زیست محیطی ایران معمولاً از مجازات‌های بازدارنده و مناسب برخوردار نیست و همان اندک جرایمی که مورد تعقیب و رسیدگی قرار می‌گیرند اکثراً مرتکبان را با مجازات‌های سبک و ناچیز مواجه می‌سازند. بنابراین به نظر می‌رسد قانونگذار با تشدید مجازات‌ها، در کنار فرهنگسازی و آموزش می‌تواند قوانین را از ضمانت اجرای قوی‌تری برخوردار سازد. (سلامی، مظهری، ۱۴۰۰)

۴- گسترش بی‌رویه شهرها

شهرها و به خصوص کلانشهرها به دلایل مختلفی در معرض رشد و گسترش بی‌رویه قرار دارند. مهمترین دلیل را شاید بتوان مهاجرت از روستاها و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ عنوان نمود. مهاجرانی که اکثراً با سرمایه اندکی به شهرهای بزرگ رهسپار می‌گردند و با توجه به اینکه از قدرت مالی لازم برای سکونت در مناطق شهری برخوردار نیستند، در مناطق حاشیه‌ای شهرها اسکان می‌یابند. از سوی دیگر افزایش جمعیت شهرنشین، شهرها را با افزایش تقاضای مسکن مواجه می‌سازد که این امر با توجه به کمبود و گرانی مسکن و زمین در مناطق مرکزی و محدوده قانونی شهرها، منجر به سرریز شدن مازاد جمعیت به مناطق حاشیه شهرها می‌گردد. به این ترتیب روز به روز بر وسعت شهرها افزوده می‌گردد. (عبدی دانشپور، تارانتاش، ۱۳۹۵)

گسترش بی‌رویه شهرها مشکلات زیست محیطی فراوانی را برای شهرها به وجود می‌آورد که به طور مستقیم یا غیر مستقیم حقوق زیست محیطی و سلامت شهروندان را تهدید می‌کند. از جمله این مشکلات عبارتند از:

- بحران انباشت زباله‌ها که علاوه بر آلودگی بصری، به علت نفوذ شیرابه‌ها باعث آلودگی آب‌های سطحی و زیر سطحی گردیده و آلودگی هوا را به جهت بوی نامطبوع و گازهای سمی حاصل از سوزانده شدن، در پی دارند؛

- تخریب جنگل‌ها و اراضی کشاورزی جهت ساخت و ساز؛

- تخریب و آلودگی خاک، که معمولاً به دلیل تخلیه غیر اصولی فاضلاب های خانگی و انباشت زباله‌های شهری ایجاد می‌شود؛ (پرهیزکار، غلامی، ۱۳۸۹)

- عدم دسترسی به خدمات، زیرساخت‌های شهری و آب بهداشتی به دلیل عدم توسعه متناسب با رشد جمعیت؛ (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴)

۱۲- حق آموزش و دسترسی به اطلاعات زیست محیطی

یکی از اصلی‌ترین علل تخریب و آلودگی محیط زیست، عدم آگاهی مردم نسبت به مسائل محیط زیستی است، به طوری که بدون افزایش سطح آگاهی‌های مردم در زمینه حفاظت از محیط زیست، نمی‌توان آمیدی به بهبود وضعیت زیست محیطی داشت. ایجاد آگاهی در میان توده‌های مردم باعث تغییر نگاه ایشان نسبت به محیط زیست و بهبود آنها و محیط زیست می‌گردد.

اصل نوزدهم اعلامیه استکهلم (۱۹۷۲) در بیان این حق اظهار می‌دارد که: «به منظور توسعه مبانی ضروری برای تنویر افکار عمومی و تفهیم مسئولیتی که افراد، موسسات و جمعیت‌ها در خصوص حفاظت از محیط زیست در تمام ابعاد انسانی آن بر عهده دارند، لازم است نسل جوان و نیز بزرگسالان، با بذل توجه کافی نسبت به انسان‌هایی که در وضعیت مساعدتری قرار دارند تحت آموزش قرار بگیرند». در مقررات داخلی نیز قانون برنامه پنجم توسعه (مصوب ۱۳۸۹) در ماده ۱۸۹ سازمان حفاظت محیط زیست را مکلف کرده است تا در راستای ارتقای آگاهی‌های عمومی و دستیابی به توسعه پایدار به منظور حفظ محیط زیست و با تاکید بر گروه‌های اثرگذار و اولویت‌دار از ابتدای برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، آیین نامه اجرایی مربوط را با پیشنهاد شورای عالی حفاظت محیط زیست به تصویب هیئت وزیران برساند. کلیه دستگاه‌های ذی‌ربط، رسانه‌های دولتی و صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران ملزم به اجرای برنامه‌های آموزشی بدون دریافت وجه موضوع این ماده قانونی می‌باشند.

واضح است که بدون وجود و دسترسی به اطلاعات محیط زیستی، مدیریت و حفاظت از محیط زیست امری محال است. بدیهی است حق برخورداری از اطلاعات در رابطه با محیطی که انسان در آن زندگی می‌کند، یکی از حقوق اصلی و لازم برای ادامه زندگی سالم است. در حقیقت بهره‌مند شدن از اطلاعات محیط زیستی به داشتن محیط زیست سالم کمک می‌کند. در میان حقوق بنیادین، حق دسترسی به اطلاعات از حقوق نو به شمار می‌رود. «مبنای حقوقی آزادی اطلاعات در سه خصوصیت مردمی بودن اطلاعات، مسئولیت پذیری و رویکردهای اعتقادی گنجانده می‌شود. از نظر حقوقی در جامعه مردم سالار، تمامی اقتدار دولتی حکومت و اطلاعات آن متعلق به شهروندان است. همان گونه که هر مالکی حق دارد به دارایی خود دسترسی داشته باشد و از کم و کیف آن مطلع شود، مردم نیز حق دارند هر زمان که اراده کنند به اطلاعات موجود در نهادهای دولتی دست یابند. در کنار اسنادی همچون اعلامیه جهانی حقوق بشر (ماده ۱۹)، میثاق بین‌المللی مدنی و سیاسی (ماده ۱۹) که به آزادی اطلاعات اشاره داشتند بایستی به کنوانسیون منطقه‌ای آرهاس (۱۹۹۸) در مورد دسترسی به اطلاعات، مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری و دسترسی به عدالت در امور محیط زیستی^۲ یاد کرد که مهمترین سند موجود درباره دسترسی به اطلاعات محیط زیستی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها است. مطابق این کنوانسیون هر شخص (حقیقی

² Convention on Access to Information, Public Participation in Decision _ Making and Access to Justice in Environmental Matters(The Aarhus Conven tion)

یا حقوقی) حق دسترسی به اطلاعات محیط زیستی^۳ را دارد. این اطلاعات نه تنها شامل وضعیت محیط زیست، بلکه شامل سیاست‌ها یا اقداماتی که می‌تواند بر سلامت انسانی محیط زیست تاثیرگذار باشد نیز می‌شود. (حسینی، محمدی، ۱۳۹۶)

^۳ مطابق بند ۳ ماده کنوانسیون مزبور اطلاعات محیط زیستی به معنای هرگونه اطلاعات مکتوب، تصویری، شنیداری، الکترونیک، یا به شکل دیگر در مورد: الف) وضعیت عناصر زیست محیطی، همچون هوا و اتمسفر، آب، خاک، زمین، چشم اندازها و سایت‌های طبیعی، تنوع زیستی و اجزای آن شامل ارگانیسم‌های تغییر یافته ژنتیکی و تعامل میان این عناصر؛ ب) عواملی همچون ماده، انرژی، صدا، تشعشع فعالیت‌ها و اقدامات شامل اقدامات اداری، موافقت‌نامه‌ها، سیاست‌ها، قانون گذاری، طرح‌ها و برنامه‌های محیطی تاثیرگذار یا احتمالاً موثر بر محیط زیست در حوزه بند الف و هزینه منفعت و دیگر تجزیه و تحلیل‌های اقتصادی و فیزیکی که در تصمیمگیری‌های محیط زیستی به کار می‌رود؛ ج) وضعیت سلامتی و ایمنی انسان، شرایط زندگی انسان، سایت‌های فرهنگی و ترکیب ساختاری به قدری که ممکن است توسط عناصر محیط زیستی تاثیر بپذیرد یا از طریق این عناصر بر فاکتورها و اقدامات بند (ب) تاثیر داشته باشد.

۱۳- بحث و نتیجه‌گیری

حقوق قاعده الزام آور است که به منظور نظم و استقرار عدالت بر زندگی اجتماعی انسان حکومت می‌کند و اجرای آن از طرف دولت تضمین شده است. و گاهی حقوق به معنای عدالت به کار رفته است در این معنا حقوق عبارت است از مجموع قوانینی که از نظام جهان یا طبیعت انسان ناشی شده و آنچه را که عدالت است مشخص می‌کند. قانون مجموعه قواعد و مقرراتی است که از طرف مقامات صالحه وضع و اعلام می‌شود و موضوع آن شامل حقوق و تکالیف افراد بشر می‌شود. مدلول قانون، التزام یا اذن یا اباحه بوده و غایت آن ایجاد نظم و ترتیب در اعمال و اقوال و روابط افراد و اجتماعات و جلوگیری از خودکامگی و زورگویی و نفاق و جنگ است. محیط زیست به معنای امروزی آن اصطلاحی نو و تازه معرفی می‌گردد. که از دهه ۶۰ میلادی کاربردی پیوسته پیدا کرده است. از نظر لغوی مکانی برای زندگی و زیستن معنی است که از محیط زیست به ذهن متبادر می‌شود و در میان عامه عموماً محیط زیست و حیات وحش مترادف در نظر گرفته می‌شود در حالی که حیات وحش بخشی از محیط زیست است در مجموع می‌توان گفت محیط زیست شهری اکوسیستم و یا محیطی است که دارای اجزا و عناصر مختلفی از جمله منابع، فرایندها و تاثیرات مربوط به جوامع گیاهی و حیوانی محلی، حیات انسانی، معادن، منابع، فرایندها و تاثیرات مرتبط با ساختمان‌ها، مسکن، جاده، تاسیسات و ... است.

از یافته‌های این تحقیق می‌توان به این موارد اشاره نمود که: یکی از اصلی‌ترین علل تخریب و آلودگی محیط زیست، عدم آگاهی مردم نسبت به مسائل محیط زیستی است، به طوری که بدون افزایش سطح آگاهی‌های مردم در زمینه حفاظت از محیط زیست، نمی‌توان آمیدی به بهبود وضعیت زیست محیطی داشت. اگرچه مسائل کلان محیط زیست شهری، در سال‌های اخیر مورد توجه سیاستگذاران قرار گرفته اما مسائل زیست محیطی در مقیاس خود نظیر برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای شهری هنوز موضوعی فرعی تلقی می‌شود و اهمیت آن حتی در عرصه‌های علمی مانند تحقیقات محیط زیست و توسعه پایدار ناشناخته مانده است. در خصوص پیشنهادات مطرح شده در راستای حقوق و قوانین محیط زیست شهری می‌توان به این موارد اشاره نمود که عبارتند از:

- ۱- با بالا بردن آگاهی در میان توده‌های مردم می‌توان باعث تغییر نگاه آنان نسبت به محیط زیست شد.
- ۲- قرار دادن مسائل زیست محیطی در مقیاس خود نظیر برنامه‌ریزی و طراحی فضای شهری به عنوان موضوعی اصلی و نه فرعی باعث ارتقاء حقوق محیط زیست شهری می‌گردد.
- ۳- یاری جستن از مشارکت همگانی و همیاری مردم در خصوص نظارت و اجرای قوانین محیط زیست در سطح شهر.

فهرست منابع

۱- منابع فارسی

الف - کتاب ها

- ۱- انصاریان، مجتبی، ۱۳۹۸، حقوق محیط زیست، نوبت سوم، تهران، پیام نور
- ۲- پورهایمی، سید عباس، بهاره، ارغند، ۱۳۹۶، حقوق بین الملل محیط زیست، نوبت چهارم، تهران، نشر دادگستر
- ۳- دانش پژوه، مصطفی، خسروشاهی، قدرت الله، ۱۳۷۸، فلسفه حقوق، نوبت چاپ سوم، قم، موسسه آموزشی - پژوهشی امام خمینی (ره)
- ۴- ضیایی بیگدلی، محمدرضا، ۱۳۹۴، حقوق بین الملل عمومی، نوبت چاپ پنجاه و یکم، تهران، انتشارات گنج دانش
- ۵- علی پاشا، صالح، ۱۳۴۸، سرگذشت قانون؛ مباحثی از تاریخ حقوق، دورنمایی از روزگاران پیشین تا امروز، تهران، دانشگاه تهران
- ۶- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۹۲، مقدمه علم حقوق، نوبت چاپ هشتاد و پنجم، تهران، شرکت سهامی انتشار
- ۷- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۷۷، فلسفه حقوق، نوبت چاپ اول، تهران، شرکت سهامی انتشار
- ۸- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۷۸، مقدمه علم حقوق، نوبت چاپ بیست و چهارم، تهران، شرکت سهامی انتشار
- ۹- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۷۵، مقدمه علم حقوق، نوبت چاپ بیست و یکم، تهران، شرکت سهامی انتشار
- ۱۰- گانتال، جانatan، ۱۳۹۷، حیوان قصه گو، ترجمه عباس مخبر، نوبت چاپ چهارم، تهران، انتشارات مرکز کتاب ماد
- ۱۱- محمصانی، صبحی، ۱۳۵۸، فلسفه قانونگذاری در اسلام، ترجمه اسماعیل گلستانی، چاپ دوم، تهران، امیرکبیر
- ۱۲- معین، محمد، ۱۳۷۱، فرهنگ فارسی معین، چاپ جاری ۱، تهران، انتشارات امیرکبیر
- ۱۳- هارت، هربرت، ۱۳۹۶، مفهوم قانون، ترجمه محمد راسخ، نشر نی

ب - مقالات

- ۱- احدیان، امید، مدیریت شهری، همایش ملی انسان، محیط زیست و توسعه پایدار، اسفند ۱۳۸۸، ۶- ۷
- ۲- احدیان، امید، مدیریت شهری، همایش ملی انسان، محیط زیست و توسعه پایدار، اسفند ۱۳۸۸، ۷
- ۳- بابایی مهر، علی، حمایت از محیط زیست جنگل در مخاصمات مسلحانه بر پایه حقوق بشر بین الملل، فصلنامه مطالعات بین المللی، دوره هجدهم، شماره چهارم، بهار ۱۴۰۱، ۱۰۸
- ۴- بهنیا، مسیح، عبدی، حمیده، آمدی، مریم، مبنای نظری حقوق بشر، چهاردهمین کنفرانس بین المللی علوم انسانی، اجتماعی و سبک زندگی،
- ۵- پرهیزکار، اکبر، غلامی، سکینه، بررسی روند گسترش توسعه فیزیکی شهر ایوان و اثرات زیست محیطی آن، فصلنامه جغرافیا، دوره چهارم، شماره پانزدهم، ۱۳۸۹، ۷-۸
- ۶- پورهایمی، سید عباس، تقوی، لعبت، خلعتبری، یلدا، زارعی، سحر، آلودگی هوای تهران و حق شهروندان بر محیط زیست سالم، فصلنامه پژوهش های حقوقی، شماره هجدهم، مهر ۱۳۸۹، ۱۷۸
- ۷- پیری، مهدی، شاه محمدی، محمد، شناسایی و اولویت بندی اصول حقوق محیط زیست با رویکرد مدل سازی ساختاری تفسیری، فصلنامه حقوق فناوری های نوین، دوره سوم، شماره ششم، مهر ۱۴۰۱، ۹۷
- ۸- تقی زاده، محمد، جهان بینی، فرهنگ و حقوق محیط زیست، آموزش مهندسی ایران، دوره چهارم، شماره شانزدهم، آذر ۱۳۸۱، ۱۱۰-۱۰۹

- ۹- حسینی، مهدی، برقچی، معصومه، باقرزاده، فهیمه، سیامی، قدیر، ارزیابی تاثیرات زیست محیطی گسترش بی‌رویه شهرها (مطالعه موردی: پروژه مسکن مهر شهر طرقله). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره پنجم، شماره هفدهم، تیر ۱۳۹۴، ۴۶
- ۱۰- حسینی، سید محمد، محمدی، مهرداد، واکاوی حقوق بشر بر محیط زیست، دو فصلنامه مطالعات حقوق بشر اسلامی، دوره ششم، شماره دوازدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۶، ۱۴۵-۱۴۳
- ۱۱- حیدری، اکبر، رهنما، محمدرحیم، اجزا شکوهی، محمد، خوارزمی، امید علی، تحلیل و تحولات فضایی محیط زیست شهری در کلان شهر مشهد با استفاده از الگوی آینده پژوهی گام طبیعی، جغرافیا و پایداری محیط، شماره هجدهم، خرداد ۱۳۹۵، ۲
- ۱۲- خسروی، حسن، حق بر محیط زیست سالم در پرتو حکمرانی مطلوب، اخلاق زیستی، دوره ششم، شماره بیستم، تابستان ۱۳۹۵، ۱۳۴-۱۳۲
- ۱۳- دبیری، فرهاد، کیانی، مژده، بررسی قوانین و مقررات پیشگیرانه از جمله ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور ایران و چند کشور صنعتی، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره چهارم، شماره نهم، زمستان ۱۳۸۶، ۹۸-۹۷
- ۱۴- رضایی، رامین، نگاهی به جایگاه و ماهیت حق بر محیط زیست سالم در حقوق بشر بین الملل، فصلنامه حقوق محیط زیست، دوره سوم، شماره یکم، فروردین ۱۳۹۷، ۲۹
- ۱۵- سلامی، بهرام، مظهری، محمد، تکالیف مدیریت شهری در تحقق حقوق زیست محیطی شهروندان (با نگاهی به مصوبات شورای شهر تهران)، فصلنامه علمی تخصصی دانشنامه‌های حقوقی، دوره چهارم، شماره یازدهم، شهریور ۱۴۰۰، ۱۰۴
- ۱۶- عبدی دانشپور، زهره، تارانتاش، مسعود، تحلیل اثرات گسترش برنامه‌ریزی نشده کلان شهرها بر محیط طبیعی پیرامون: رویکردی ویژه به منطقه کلان شهری تهران، ماهنامه باغ نظر، دوره سیزدهم، شماره چهارم و سوم، دی ۱۳۹۵، ۴۳-۴۲
- ۱۷- علی دادی شمس آبادی، محمد، نصیری، علی، سعید، صفی، مقایسه تطبیقی حق محیط زیست سالم در سیره نبوی و علوی با حقوق اساسی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه تاریخ و فرهنگ، دوره پنجاه و یکم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۸، ۲۴۸
- ۱۸- عمادالدین، سمیه، آریان کیا، مصطفی، باددست، بنفشه، تحلیل و رتبه‌بندی سطوح مناطق شهری بر اساس مولفه‌ها و شاخصه‌های ناپایداری محیط زیست شهری با استفاده از مدل تلفیقی saw و آنتروپی شانون مطالعه موردی: شهرستان‌های استان البرز، آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه گلستان، دوره نهم، شماره سی و دوم، تابستان ۱۳۹۸، ۲۵۰
- ۱۹- کوشکی، غلام حسن، چالش‌های نظام کیفری ایران در حوزه جرایم زیست محیطی، مجله اطلاع رسانی حقوق، دوره ششم، شماره هفدهم و هجدهم، بهار و تابستان ۱۳۸۸، ۹۰-۸۹
- ۲۰- موسوی، سید فضل الله، چرایی تصویب یک قانون و زمان مناسب آن، مجموعه مقالات همایش یک صدمین سال قانونگذاری، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۵، ۲۲
- ۲۱- مولوی، جمشید، فنی، زهره، ارزیابی محیط زیست شهری در قالب قوانین و ضوابط (با تاکید بر آلودگی هوا)، دو فصلنامه مدیریت شهری، شماره بیست و چهارم، پاییز و زمستان ۱۳۸۸، ۶۰
- ۲۲- نجفی، زین العابدین، نجفی، زهره، تراحم حق بر محیط زیست انسان با حق بر توسعه از منظر شریعت، فصلنامه انسان پژوهشی دینی، شماره چهل و سوم، شهریور ۱۳۹۹، ۲۷

منابع لاتین

- 1-Okonmah, p.D.(1997) Right to a Clean Environment: the Case for the People of Oil Producing Communities in Nigerian Delta Journal of African Law, Vol. 41, 43_ 67

Urban environmental rights and related laws

Masih Bahnia

Assistant Professor, Faculty of Law, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Bouin Zahra, Iran.

Maryam Amadi

Doctoral student of public law, Central Tehran Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Hamideh Abdi

Doctoral student of public law, Central Tehran Islamic Azad University, Tehran, Iran.

abstract

Rights are the set of dos and don'ts that regulate the relationships of people in the society and provide order and security. Law is a set of rules and regulations that are established and announced by competent authorities, and its subject includes the rights and duties of human beings. Environment refers to the entire environment that all living beings, including humans, are directly and indirectly dependent on, and their lives and activities are related to it, and the urban environment has been one of the foundations of human life in cities. The goals of the research are to familiarize as much as possible with the laws of the urban environment in order to improve the lives of citizens and also preserve and maintain the environment. The research method is descriptive-analytical. In the results found, it can be seen that people's lack of awareness about environmental issues is one of the main causes of environmental destruction and pollution, so that without increasing the level of people's awareness in the field of environmental protection, people cannot hope to improve the environmental situation of society. to be

Keywords: rights, law, environment, urban